

Diskusia medzi Sokratom
a Euthydemom podľa Xenofóna

Keď Sokrates objavil ľudí,
ktorí sa utešovali vierou,
že sú dobre poučení,
a ktorí sa chvastali
svojou sebadôverou,
on nikdy nezabudol
potrestať pýchu
takýchto ľudí.
Z jeho správania v takejto
situácii vyrozprávam
nasledovný príklad:
Povedali mu,
že Euthydemus skúpil
niekoľko diel
najslávnejších básnikov
a sofistov,
a že táto kúpa
ho tak nafúkla aroganciou,
že sám seba považoval
za najväčšieho človeka
v štúdiu a stránil sa
všetkých každého veku,
a predstieral, že je nie menej,
než prvým mužom mesta,
buď vo vyjednávaní
alebo v diskutovaní
na verejnosti.
Napriek tomu bol stále
taký mladý, že ho nepustili
na zhromaždenie ľudí
a keby mal nejakú záležitosť
na vyžiadanie,
obvykle by prišiel
do jedného z obchodov,
ktoré boli blízko
súdnych dvorov.
Keď Sokrates
videl jeho stav,
podobne s dvoma
alebo troma jeho kamarátmi,
a keď tak začali debatovať,
vzišla táto otázka:
Či už to bolo vďaka
zdokonaľujúcej sa
konverzácii filozofov
alebo len vďaka
jeho prirodzenej sile,

že Themistocles prevyšoval
všetkých svojich krajanov
v múdrosti, hodnote
a pokročil to takej
vysokej úrovne
a takej veľkej úcty,
že celá republika
upierala svoje oči na neho,
vždy keď ich záležitosti
vyžadovali
muža statočného a múdreho?
Sokrates, ktorý mal chuť
vyjadriť sa k
Euthydemovi, odpovedal,
že „človek musí byť
veľmi hlúpy, aby veril,
že mechanické umenia
(ktoré sú veci pomerne
malého významu)
nie je možné naučiť sa
bez majstrov a ešte
že umenie vládnutia
štátom, ktoré je vecou
veľkého významu
a ktoré vyžaduje
najvyššie úsilie
ľudskej prezieravosti,
prichádza samo od seba.“
A toto bolo všetko,
čo bolo povedané
v tomto prvom rozhovore.
Potom Sokrates,
keď spozoroval,
že Euthydemus sa stále
vyhýba jeho spoločnosti,
raz, keď bol náhodou
tam kde on,
obrátil sa na
zvyšok spoločnosti
týmito slovami:
Zaiste páni, podľa čoho
je možné sa domnievať
zo štúdií tohto
mladého muža,
je veľmi pravdepodobné,
že keď dosiahne vek,
ktorý mu dovolí
byť prítomný
na zhromaždeniach ľudí,
ak bude diskutovaná

nejaká dôležitá záležitosť,
on nezabudne dať
svoje stanovisko k nej,
a podľa môjho názoru
uvedie svoju reč
veľmi zábavným úvodom,
ak by mal začať tým,
že im dá na vedomie,
že sa nikdy nenaučil nič
od žiadneho človeka,
musí sa na nich obrátiť
slovami za týmto účelom:
„Páni,
nikdy ma nič nenaučili,
nikdy som nenavštevoval
konverzácie ľudí,
nikdy som si nerobil
problém, aby som
dával pozor na majstra,
ktorý bol schopný poučiť ma.
Naopak,
páni, nielenže
som nemal averziu
učiť sa od iných ale
malo mi byť dokonca
veľmi ľúto, že som veril,
že som tak robil,
napriek tomu
odvážim sa povedať vám,
aká udalosť ma k tomu
podnietila v tejto
prítomnej príležitosti.“
V tomto prípade tí,
ktorí sa prezentujú ako
uznávaní lekári,
by mohli uviesť
takýto prejav:
„Páni, nikdy som nemal
žiadneho majstra, ktorý
by ma učil tejto vede,
pretože vskutku, nikdy by
som sa to nenaučil, ani by
som nemal povedieť,
že som sa to naučil,
napriek tomu,
uznajte ma ako lekára
a ja sa budem snažiť
stať sa vzdelaným v umení
robenia experimentov
na vašich vlastných telách.“

Celá spoločnosť
prepadla v smiech
pri tomto zábavnom úvode
a od toho času sa
Euthydemus nikdy nevyhýbal
Sokratovej spoločnosti,
ako to robil predtým,
ale nikdy sa nepokúsil
prehovoriť, veriac, že
jeho ticho bude
dôkazom jeho skromnosti.
Sokrates, želajúc si
vyviesť ho z tejto
mylnej predstavy,
k nemu prehovoril
takýmto spôsobom:
„Čudujem sa, že tí,
ktorí túžia dobre sa naučiť
hrať na lutne
alebo jazdiť,
nesnažia sa naučiť sa to sami
ale vyhl'adávajú učiteľov,
odhodlaní urobiť všetko,
čo im navrhnu a uveriť
všetkému, čo povedia,
akoby nebol iný spôsob,
ako dôjsť k dokonalosti
v takých umeniach a že
tí, ktorí dúfajú, že jedného
dňa budú vládnuť republike
a deklamovať pred ľuďmi,
si predstavujú, že sa stanú
schopní tak robiť
len tak zrazu sami od seba.
Napriek tomu
treba pripustiť,
že tieto zamestnania
sú ťažšie než iné,
pretože spomedzi
veľkého počtu osôb,
ktorí sa tlačia do úradu,
tak málo uskutočňuje
svoju povinnosť ako by mali.
Toto nám ukazuje, že
od takých ľudí sa vyžaduje
viac práce a usilovnosti,
aby sa kvalifikovali
na také úrady,
než pri čomkoľvek inom.“
Týmito prejavmi

Sokrates pripravoval
mysel Euthydemusa,
aby načúvala tomu,
čo mu zamýšľal povedať
a aby s ním vstúpil
do diskusie,
prišiel inokedy
sám do rovnakého obchodu,
a usadil sa vedľa
tohto mladého muža.
„Počul som,“
povedal mu,
„že si sa zaujímal
o nákup množstva
dobrých kníh.“
„Áno,“
odpovedal Euthydemus,
„a naďalej tak robím
každý deň, a zamýšľam
ich mať toľko, koľko sa dá.“
„Veľmi ti odporúčam,“
povedal Sokrates,
„vybrať si radšej
hromadenie pokladov
znalostí a poznania
než peňazí.
Pretože ty dokazuješ svojim
konaním, že nie si názoru,
že bohatstvo,
striebro a zlato môže človeku
poskytnúť viac hodnoty.
To znamená
múdrejšieho
ale sú to iba
spisy a nariadenia
filozofov a iných skvelých
spisovateľov, ktorú sú
skutočným bohatstvom,
pretože obohacujú cnosťou
mysle tých,
ktorí ich vlastnia.“
Euthydemus bol potešený,
keď ho počul povedať to,
veriac, že on
schválil jeho metódu;
a Sokrates, vnímajúc jeho
uspokojenie, pokračoval:
„Aký je ale tvoj úmysel
v zbieraní toľkých kníh?
Mieniš sa stať lekárom?“

Existujú mnohé knihy
týkajúce sa tej vedy.“
„To nie je môj úmysel,“
povedal Euthydemus.
„Budeš teda architektom?“
Spýtal sa Sokrates,
„pretože to umenie vyžaduje
vzdelaného muža.
Alebo študuješ
geometriu či astrologiu?“
„Nič z toho.“
„Mieniš byť recitátorom
hrdinských veršov?“
pokračoval Sokrates,
„pretože som počul, že máš
všetky Homérove diela.“
„Ani v najmenšom,“
odpovedal Euthydemus,
„pretože som zistil,
že ľudia takej profesie
vskutku poznajú veľké
množstvo veršov z pamäti,
ale vo všetkom ostatnom
sú väčšinou
veľmi nevhodní.“
„Možno si zamilovaný
to tej vznešenej vedy,
ktorú robia politici
a ekonómovia,
a ktorá robí mužov
schopných vládnutia
a užitočných pre ostatných
a pre nich samých?“
„To je to,
čo sa usilujem naučiť,“
povedal Euthydemus,
„a čo si vášnivo
želám poznať.“
„Je to vznešená veda,“
odpovedal Sokrates,
„voláme ju
kráľovskou vedou,
pretože je to vskutku
veda kráľov.
Ale zvážil si
toto hľadisko, či človek
môže vynikať v takej vede
bez toho, aby bol
čestným človekom?“
„Zvážil,“

povedal mladý muž,
„a som dokonca toho názoru,
že nik iný než čestní ľudia
môžu byť dobrými občanmi.“
„A ty si čestný človek?“
spýtal sa Sokrates.
„Dúfam, že som,“
odpovedal Euthydemus,
„taký čestný, ako iní.“
„Povedz mi,“ povedal
Sokrates, „môžeme vedieť,
ktorí ľudia sú čestní podľa
toho, čo robia, keď vieme,
akého remesla človek je?“
„Môžeme.“
„Potom,“ povedal Sokrates,
„tak ako architekti
ukazujú svoje diela,
môžu nám čestní ľudia
ukázať podobne tie svoje?“
„Bez pochyby,“
odpovedal Euthydemus,
„a nie je to nič ťažké
ukázať ti, ktoré sú diela
spravodlivosti
a ktoré nespravodlivosti,
o ktorých tak často
počujeme.“
„Použijeme dve písmená,“
povedal Sokrates,
„J na označenie
spravodlivého
a I na označenie
nespravodlivého;
a napíšme pod ten prvý
všetky diela, ktoré
náležia spravodlivosti
a pod ten druhý všetky, ktoré
náležia nespravodlivosti.“
„Urob to, ak sa cítiš
spôsobilý.“
Sokrates urobil,
čo navrhol,
a pokračoval vo svojej reči:
„Nehovorí ľudia ľži?“
„Veľmi často,“
odpovedal Euthydemus.
„Pod ktorý nadpis
dáme klamanie?“
„Pod nespravodlivosť,“

povedal Euthydemus.
„Nepodvádzajú ľudia
niekedy?“ „Zaiste.“
„Kam dáme podvádzanie?“
spýtal sa Sokrates.
„Pod nespravodlivosť.“
„A škodenie svojmu
susedovi?“
„Tak isto.“
„A predávanie slobodných
ľudí do otroctva?“
„Stále k tomu istému.“
„A nemáme napísať nič
z tohto pod nadpis
spravodlivosti?“
spýtal sa Sokrates.
„Nič z toho,“
odvetil Euthydemus;
„bolo by čudné,
keby sme tak urobili.“
„A keď si dieťa nezoberie
liek, ktorý veľmi potrebuje
a jeho otec mu ho podá
skrytý v polievke,
vďaka čomu sa tomu
dieťaťu navráti zdravie,
do ktorého stĺpca
dáme tento podvod?“
„Do spravodlivosti.“
„A ak človek,
ktorý vidí svojho priateľa
v zúfalstve a obáva sa,
že spácha samovraždu,
preto mu skryje meč
alebo mu ho zoberie
z rúk nasilu,
čo povieme
o tomto násilí?“
„Že je spravodlivé,“
odpovedal Euthydemus.
„Pozri, čo hovoríš,“
pokračoval Sokrates,
„pretože z tvojich odpovedí
vyplýva to, že nie sme
vždy povinní
žiť s našimi priateľmi
čestne
a bez akéhokoľvek klamstva,
ako sme sa zhodli.“
„Nie, zaiste nie sme,

a ak môžem vziať späť
to, čo som povedal,
zmením svoj názor
veľmi otvorene.“
„Je lepšie zmeniť názor,“
povedal Sokrates,
„než zotrvávať
v nesprávnom.
Ale je ešte jedna vec,
ktorú nemôžeme ponechať
nepreskúmanú,
a týka sa tých,
ktorých klamstvá sú
na ujmu ich priateľom;
preto sa ťa pýtam,
ktorí sú najnespravodlivejší,
tí, ktorí s vopred
premysleným úmyslom
klamú svojich priateľov
alebo tí, ktorí to robia
z nepozornosti?“
Euthydemus odpovedal:
„Vskutku neviem,
čo odpovedať,
ani čomu veriť, pretože
si dokonale vyvrátil to,
čo som povedal,
že to, čo sa mi predtým javilo
byť v jednom svetle,
teraz sa mi zdá byť v inom.
Napriek tomu
sa odvážim povedať,
že najnespravodlivejší je ten,
kto klame svojho priateľa
úmyselne.“
„Myslíš si,“
povedal Sokrates, „že človek
sa môže naučiť byť
spravodlivý a čestný tak,
ako sa učíme čítať a písať?“
„Myslím, že áno.“
Sokrates dodal:
„Koho považuješ
za najnevedomejšieho,
toho, kto číta zle
úmyselne alebo toho,
kto číta zle, pretože
lepšie čítať nedokáže?“
„Toho druhého,“
odvetil Euthydemus,

„pretože ten, kto
robí chyby pre radosť,
nemusí chybovať,
keď si to bude želať.“
„Potom,“ zasiahol Sokrates,
„ten, kto číta chybné
úmyselne, vie čítať,
ale ten, kto číta chybné
bez úmyslu,
je nevedomý človek.“
„Hovoriš pravdu.“
„Povedz mi podobne,“
pokračoval Sokrates,
„kto vie lepšie,
čo má byť vykonané
a čo náleží spravodlivosti,
ten, ktorý zámerne
klame a podvádza
alebo ten, kto klame
bez úmyslu klamať?“
„Je to úplne jasné,“
povedal Euthydemus,
„že je to ten, kto klame
zámerne.“
„Ale povedal si,“
odpovedal Sokrates,
„že ten, kto vie čítať,
je viac vzdelaný, než ten,
kto nevie čítať?“
„Povedal.“
„Preto ten,
kto najlepšie vie, aké sú
povinnosti spravodlivosti,
je spravodlivejší než ten,
ktorý ich nepozná.“
„Zdá sa to byť tak,“
odpovedal Euthydemus,
„a neviem celkom, ako to
že som povedal.“
„Vskutku,“ povedal Sokrates,
„často meníš svoj názor
„často meníš svoj názor,
protirečíš tomu, čo hovoríš;
a čo by si si myslel
o človeku,
ktorý predstieral, že povedal
pravdu a predsa nikdy
nepovedal rovnakú vec;
ktorý ukazujúc ti
rovnakú cestu,

ukázal by ti
raz na východ,
inokedy na západ a ktorý
hovoriac rovnakú sumu,
našiel by raz viac peňazí
než inokedy;
čo by si si myslel
o takom človeku?“
„Spôsobil by, že by si
všetci mysleli,“
odpovedal Euthydemus,
„že nevie nič z toho,
o čom predstieral,
že to vie.“